

УДК 930.1(477.8) «1920/1950»

Ф 96

Василь ФУТАЛА

**УКРАЇНСЬКИЙ ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ
1920 – 1950-х рр. КРИЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКОЇ
ЗАРУБІЖНОЇ БІОГРАФІСТИКИ**

У статті проаналізовано різножанрову історико-біографічну літературу, створену представниками української діаспори і присвячену українському визвольному рухові 20 – 50-х рр. ХХ ст. Предметом висвітлення стали в основному персонологічні студії, звернено увагу на довідкові видання та праці загального характеру, що містять біографічний матеріал. Автор підбив підсумок пошукової роботи українських зарубіжних істориків, окреслив коло недостатньо вивчених питань і перспективні напрями подальших наукових досліджень.

Ключові слова: українська зарубіжна історіографія, український визвольний рух, історичний персонаж, біоісторіографія, просопографічне джерело.

Постановка проблеми. Після Другої світової війни в українських емігрантських центрах почала активно вивчатися історія Української військової організації (УВО), Організації українських націоналістів (ОУН) та Української повстанської армії (УПА). Увагу дослідників привернули не лише питання організаційного розвитку, ідеологічної еволюції та політичної практики цих структур, а й діяльність їхніх провідних діячів. За півстоліття дослідницької праці накопичилося чимало різновидової історичної літератури, яка потребує наукової експертизи задля виявлення концептуальних положень та верифікації історичної інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проте біоісторіографія українського визвольного руху перебуває на початковій

стадії вивчення. Лише окремі її фрагменти висвітлено в історіографічних роботах Ю. Киричука [17] та С. Демидова [9], а також у дисертації М. Вахули, що присвячена постаті Р. Шухевича [5]. Віддамо належне й Г. Дем'яну, який уперше зробив загальний огляд робіт українських бандерознавців [10, 9 – 33].

Мета статті – здійснити комплексний аналіз досліджень про український визвольний рух 20 – 50-х рр. ХХ ст. в контексті окремих історичних персоналій, з'ясувати фактологічний рівень (у т. ч. якісну повноту біографічної інформації) і тематичну репрезентативність просопографічних джерел та обґрунтувати перспективи подальших наукових пошуків.

Як і слід було сподіватися, найбільшої уваги дослідників удостоївся Є. Коновалець. Перший нарис про голову ОУН з'явився через десять років після його трагічної загибелі. Це був по смертний твір О. Кандиби – відомого українського поета, члена Проводу українських націоналістів (ПУН) з 1937 р. Тут Є. Коновалець постав як «людина великого політичного хисту, суверенний стратег революції й тактик суспільно-політичної роботи» [31, 25]. У повоєнні роки написано ще декілька досліджень. Зокрема, член закордонного проводу ОУН, головний редактор «Сурми», «Розбудови нації» та інших націоналістичних часописів В. Мартинець видав об'ємну книгу про історію українського організованого націоналізму [25]. Серед когорти діячів націоналістичного руху 1920-х рр. Є. Коновалець займає провідне місце. Вдалу спробу узагальнити діяльність ОУН за 25 років її існування зробили чільні діячі цієї організації, видавши у Парижі збірку статей «Організація Українських Націоналістів. 1929 – 1954». У студіях О. Бойківа, Д. Андрієвського, Є. Онацького [33, 49 – 68, 141 – 166, 167 – 186] Є. Коновалець зображений як провідник нації. Однак перша ґрунтовна праця вийшла до 20-х роковин пам'яті полковника. Її автором був П. Мірчук. Книга відзначається багатством фактологічного матеріалу, який згодом ліг в основу великих робіт історика про діяльність ОУН, а також глибокими узагальненнями. Зокрема, дослідник виділив три основні риси Є. Коновальця: безкомпромісність, вірність державницьким традиціям і соборництво [26, 59 – 60].

До активу української зарубіжної історіографії слід записати вихід у світ понад тисячосторінкового збірника «Євген Коно-

валець та його доба» (1974). У розділі «УВО – підземне військо України» З. Книш, О. Навроцький, М. Бажанський, О. Мельникович навели маловідомі факти з політичного життя Західної України 1920-х рр., настрої покоління Є. Коновальця, а також різні точки зору на минулі події. І. Кедрин-Рудницький на підставі своїх зустрічей з Коновальцем намалював його психологічний портрет. Талановитий журналіст намагався спростувати усталений погляд на Коновальця як героя, для автора він – державний діяч. «Героїв було і є багато, а державних мужів та індивідуальностей – мало, напрочуд мало» [16, 355], – писав Кедрин.

Розділ «ОУН у боротьбі з окупантами» подає широке полотно подій, що ведуть до необхідності заснування ОУН. Про це розповіли ті, хто створював націоналістичну організацію: О. Бойдуник, С. Ленкавський, Ю. Артюшенко, Є. Врецьона, В. Янів. Особливо виразно відтворено атмосферу Установчого конгресу ОУН та роль у ньому Є. Коновальця. Наступні розділи книги присвячені аналізові дій ОУН поза межами України, міжнародної політики ПУН, обставин смерті Є. Коновальця. Стосовно останньої теми, то можна стверджувати, що вона стала окремим напрямом дослідження вже у перше повоєнне десятиліття. На початку 1950-х рр. Я. Чиж (Я. Кутько) написав спеціальну працю у трьох частинах. Через три десятки років у видавництві Ю. Середяка вийшов збірник «Шляхом на Роттердам» (1983), де вміщено історично-меморіальні розповіді Є. Онацького, Д. Андрієвського, О. Семененка, З. Ірчанського та Я. Гайваса. Автори писали про проникнення московських агентів у закордонну частину ОУН, їхні зв'язки з головою ПУН, полемізували про особу Полуведька тощо. Слушною нам видається думка Д. Андрієвського: «Чинники ОУН допустилися, безперечно, багатьох помилок, коли не потрапили виявити провокаторів, які створили сітку навколо полковника Коновальця, коли не змогли запобігти трагедії в Роттердамі» [32, 154]. Українські дослідники одностайні у тому, що напередодні Другої світової війни втрата Провідника стала фатальною. За словами відомого письменника і члена ОУН Уласа Самчука, бомба, підсунута Є. Коновальцеві у Роттердамі, на всі сто відсотків спаралізувала можливості українських визвольних змагань [37, 55].

Чимало публікацій про Є. Коновальця з'явилося на шпальтах часописів «Авангард» і «Визвольний шлях». У статтях О. Ко-

валя, А. Бедрія, М. Сулятича, Б. Лівчака, О. Стеціва, В. Олеськіва та ін. багато публіцистики, глорифікації історичного персонажу, але мало зважених оцінок і фактичних даних.

Розгорнутий нарис про життєвий шлях та політичну діяльність С. Бандери створив П. Мірчук [28]. В його основу лягла автобіографія Провідника ОУН (р), написана ним у квітні 1959 р. й призначена для американського генерального консульства в Мюнхені з метою одержання американської візи для поїздки до США. Життєпис було доведено до початку 1940 р. і вперше опубліковано в тижневику «Гомін України» (Торонто) за жовтень – листопад 1961 р. Дані про наступні роки (1940 – 1959) його життя і праці для українського визвольного руху подав активний діяч ОУН Г. Васькович [3].

П. Мірчук виділив три етапи політичної діяльності С. Бандери: 1) революційної боротьби проти польської окупації західноукраїнських земель; 2) революційної боротьби проти гітлерівсько-німецької окупації; 3) революційної боротьби проти більшовицької окупації. При цьому у центрі уваги дослідника перебували організаторські здібності Провідника. Так, за час перебування С. Бандери на посту голови Крайової езекутиви (КЕ) ОУН сталися якісні зміни в діяльності націоналістичної організації, як-от: завершено й закріплено організаційну розбудову мережі крайової ОУН; удосконалено техніку й зміст революційної пропаганди; припинено «екси» і всю активність спрямовано на індивідуальний терор проти представників польської адміністрації та їх прислужників [28, 18 – 26]. До важливих елементів політичного портрету історичного персонажу автор відніс його ідейну переконаність, бентежність духу, безкомпромісність і мужність. Саме завдяки гідній поведінці С. Бандери Варшавський судовий процес проти ОУН 1935 – 1936 рр. перетворився на «форум пропаганди української справи та української революційно-визвольної боротьби серед чужинців». І в наступні періоди свого життя – у польських в'язницях, застінках Заксенхаузена чи в еміграції – він морально, власним прикладом «зберіг українську самостійницьку ідею та українську визвольну боротьбу чистою, несплямованою і прямолінійною до кінця» [28, 86].

Великою подією в культурно-освітньому житті української еміграції став вихід у світ 1965 р. збірки матеріалів «Московські вбивці Бандери перед судом» [29], укладачі якого здійснили

колосальну роботу, зібравши в один масив розкидану в світовій пресі різного роду інформацію про вбивство агентом КДБ СРСР С. Бандери, зокрема, про підготовку замаху, невдалі спроби Кремля приховати свій злочин і про широкий політичний резонанс атентату серед української діаспори та у світі. Основну частину книжки склала оприлюднена повна стенограма судового процесу над убивцею та відповідні судові рішення. Подібний за змістом, але меншого масштабу, проект виконав П. Гой – ректор Українського вільного університету (УВУ) у Мюнхені (1992 – 1993), голова Фондації УВУ з осідком у Нью-Йорку (1977 – 2001). Його стараннями опубліковано зібрані редакцією часопису «Шлях перемоги» (Мюнхен) газетні та журнальні матеріали за 1959 – 1962 рр. про обставини загибелі С. Бандери та суд над його найманним убивцею [14]. Невелика збірка статей і документів, яку зібрав і видав Л. Полтава [13], також сприяла розширенню джерельної бази бандеріани.

Із невеликого числа мемуарних праць про С. Бандеру, що вийшли друком за кордоном, вирізняються спогади провідного члена ОУН М. Климишина [18]. У них точно відтворено його перші зустрічі з керівником крайової ОУН, арешт, перебіг судових процесів і побут у польських тюрмах. Важливими є авторські спостереження за стилем мислення, манерами та діями С. Бандери, зокрема під час слідства і суду. Він, на думку М. Климишина, «... став перед поліцією і слідчими суддями і прокуратором на повний зріст як провідник підпільної революційної організації ОУН, яка під його наказами досягла вершин дієвої і бойової активності й мала найбільші досягнення. За всю цю діяльність узяв він мужньо відповідальність і поставив справу по-революційному на всю ширину...» [18, 144 – 145].

Найперші оцінки постаті Р. Шухевича знаходимо в некрологах і спогадах, що з'явилися на початку 1950-х рр. Бойові побратими, друзі, знайомі намагалися показати характерні риси його особистості, відзначити якості, притаманні харизматичному лідеру. Саме в такому ключі володар вільного й гострого пера Б. Кравців зробив спробу створити «живий» портрет героя [22]. Звісно, що в умовах суворої конспірації не могло бути глибоких спогадів. У наступні десятиліття зросла кількість творів такого жанру, які здебільшого також були написані компліментарним стилем (О. Коваль,

С. Шах, П. Шандрук, А. Штефан та ін.). Та все ж з'явилися мемуарні й публіцистичні праці, що вирізнялися фактологічною та концептуальною наповненістю. Їхні автори в основному акцентували увагу на особі Р. Шухевича як політичного і військового стратега. Так, Г. Васькович констатував, що для українського національно-визвольного руху переломним став 1943 рік: тоді відбулася низка важливих подій (III конференція ОУН, III Надзвичайний великий збір ОУН (б), I конференція поневолених народів Східної Європи і Азії), які цілком змінили організаційне та політичне спрямування руху. Саме в той час 36-літній Р. Шухевич очолив визвольну боротьбу українського народу [4].

М. Прокоп зауважив, що, перебравши у травні 1943 р. Провід ОУН, Р. Шухевич змушений був дуже швидко розв'язати низку принципових питань, від чого залежав дальший перебіг і характер організованої підпільної й повстанської боротьби в Україні. Зокрема, йшлося про створення Української народної самооборони, посилення боротьби проти німецького терору, вироблення лінії політичної поведінки щодо польського підпілля, зміну програмних засад ОУН, формування загального політичного керівництва підпільною й повстанською боротьбою тощо [36, 64 – 72]. М. Прокоп дійшов слушного висновку: «Шухевич не був людиною інтелектуального типу, він був радше людиною дій, був емоційний і рішучий... Він твердо обстоював свої погляди, але не відмовлявся їх ревізувати у зустрічі з переконливими аргументами» [36, 74].

Заслужують на увагу праці М. Кальби, присвячені історії Дружин українських націоналістів. Автор аргументовано довів, що український курінь «Нахтігаль», здобувши солідний військовий вишкіл та загартування в боях із партизанами в Білорусії, відіграв важливу роль в українському визвольному русі: його учасники не лише створили кістяк Української повстанської армії (УПА), але й дали їй ґрунтовні знання тактики німецької армії [15, 131]. Вже тоді Р. Шухевич «виявився геніальним стратегом революційно-політичної повстанської дії у найважчій епісі нашої боротьби. Заки на горизонт вийшла Українська Повстанська Армія, творилися її передумови» [15, 15].

Найповніше образ Р. Шухевича представив П. Мірчук. Його книга, що побачила світ 1970 року [27], становить значний інте-

рес з огляду на: 1) значно ширшу, порівняно з наявними на той час спеціальними працями, джерельну базу дослідження (крім мемуарної літератури та розповідей учасників боротьби, автор використав документи ОУН і УПА, значна частина яких видана з ініціативи Р. Шухевича); 2) багатство фактологічного матеріалу і спроби наукових узагальнень; 3) часткову розконспірацію українського визвольного руху; 4) великий досвід дослідницької діяльності автора. Крім того, П. Мірчук з об'єктивних причин не був учасником повстанської війни (протягом вересня 1941 – травня 1945 рр. перебував у німецьких концтаборах, а після звільнення емігрував до США, де займався винятково науковою та громадською діяльністю). Ця обставина дала йому змогу значною мірою уникнути подвійного погляду на описувані ним події, тобто надмірного суб'єктивізму.

П. Мірчук висвітлив усі етапи життєвого шляху Р. Шухевича: юні літа, студентське і пластове життя, бойову діяльність в рядах УВО й ОУН у міжвоєнні роки, участь у захисті Карпатської України, підпільну роботу на початку Другої світової війни, керівництво повстанською боротьбою протягом 1943 – 1950 рр. Окремий розділ присвятив політичній діяльності Генерал-хорунжого. Завершивши розповідь про Р. Шухевича як Головного Командира УПА, П. Мірчук висновкував: «Міцністю свого духа він наповнював духа цілої УПА, вирішував основні проблеми протинімецької і протибольшевицької боротьби, плянував акції, перевіряв їх, вносив поправки, робив потрібні висновки. Тому і цілість боротьби УПА, і всі окремі акції носили його печать, були невід'ємною частиною його дій, його ества. І тому й уся історія УПА це власне частина біографії Шухевича-Чупринки років 1943 – 1950» [27, 168].

Численні статті, спогади та документальні матеріали висвітлюють діяльність наступника Є. Коновальця на посту голови Проводу українських націоналістів А. Мельника. Так, колектив авторів збірника «Непогасний огонь віри» [30] – Ю. Артюшенко, Б. Земний, М. Бажанський, М. Капустянський, Ю. Вассиян та ін. – зацентували увагу не лише на громадсько-політичній діяльності Провідника, але й, що дуже важливо, змалювали його як людину високих моральних якостей. Особливої переконливості та історичної достовірності надали виданню документи очолованої А. Мель-

ником організації. Це різні відозви, рішення, прокламації тощо. У них – драматизм нерівної боротьби і водночас віра в перемогу ідеї незалежної України.

Представники наукових кіл української діаспори увіковічили засобом друкованого слова й інших діячів націоналістичного руху. 1968 року в Торонто вийшла книга спогадів про З. Коссака та його соратників по боротьбі – С. Охримовича і М. Тураша [21]. Згодом опублікована низка статей на цю тему. Зауважимо, що автори в основному звернули увагу на аналіз публіцистичної спадщини Коссака і показ його боротьби за незалежність Карпатської України. На жаль, підпільно-революційна діяльність провідника ОУН на Дрогобиччині висвітлена побіжно. Остання заувага значною мірою стосується і праць про М. Тураша, який займався у цьому регіоні близько десяти років активною політичною діяльністю, а в 1939 р. став Крайовим провідником ОУН.

Про В. Біласа і Д. Данилишина написані спеціальні роботи З. Книша [19], О. Марітчака [24], Д. Чайковського [1]. Дослідники висвітлили найяскравіші епізоди короткого, але героїчного життя бойовиків ОУН. Невеликі за обсягом статті присвячено підпільно-революційній діяльності В. Тимчія-Лопатинського [6], О. Гасина [8], Ю. Головінського [2], М. Смоли [7].

З'явилися поодинокі публікації про діяльність та творчість одного з керівників збройного підпілля ОУН та УПА П. Федуну – «Полтави». Зокрема, 1959 року у видавництві «Український самостійник» в Мюнхені вийшла друком збірка його праць, до якої увійшло 14 статей. Видання супроводжується вступним словом Дарії Ребет [34]. Згодом було опубліковано ще ряд спогадів, присвячених П. Полтаві та досліджень його суспільно-політичних поглядів [11], [20], [35].

Варто згадати й цінне довідкове видання, підготовлене П. Соделем. Його праця містить короткий енциклопедичний нарис історії збройної боротьби УПА в 1943 – 1949 рр. та дає читачеві неповний список – тимчасовий реєстр – членів Української головної визвольної ради, провідних активістів ОУН та старшин УПА разом з біографічними нарисами, організаційними схемами, ілюстративним матеріалом того періоду [38], [39].

Висновки. Як бачимо, представники української діаспори в основному спрямували свої зусилля на висвітлення життя і ді-

альності провідних лідерів українського визвольного руху 1920 – 1950-х рр. – Є. Коновальця, С. Бандери та Р. Шухевича. Щоправда, історичні портрети цих видатних особистостей є неповними. Крім того, набагато менше уваги присвячено іншим активним діячам визвольної боротьби. Причинами цього були обмеженість джерельної бази дослідження та вузьке коло людей, здатних до проведення пошуково-дослідницької роботи. Звернемо увагу й на те, що притаманна українським зарубіжним історикам партійно-політична заангажованість породила таку ваду їхніх праць, як ідеалізація окремих дійових осіб та применшення ролі політичних опонентів. Та попри це історичний наратив української діаспори заклав добру основу для подальшого вивчення актуальної наукової проблеми. Праці П. Мірчука і сьогодні користуються популярністю не тільки серед широкого читацького загалу, а й в наукових колах.

Перспективним напрямом дослідження є український визвольний рух 1920 – 1950-х рр. у сучасній українській біографістиці.

Література

1. Білас і Данилишин / опрацював Данило Чайковський. – Нью-Йорк : Вид-во Організації Оборони Чотирьох Свобід України, 1969. – 276 с.
2. Бородач В. Сотник Юліян Головінський / В. Бородач // Альманах «Гомону України». – Торонто, 1984. – С. 57 – 63.
3. Васькович Г. Життя і діяльність Степана Бандери / Г. Васькович // Українська кореспонденція (Мюнхен). – 1964. – Ч. 8. – С. 3 – 7.
4. Васькович Г. Роман Шухевич – провідник повстанських війн / Г. Васькович // Генерал Роман Шухевич (Дві доповіді). – Б. м. : Видання ЗЧ ОУН, 1966. – С. 63 – 94.
5. Вахула М.Є. Роман Шухевич – військовий і політичний діяч України : автореф. дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01 / М.Є. Вахула. – Львів, 2010. – С. 4 – 6.
6. Гладилевич А. Володимир Тимчій-Лопатинський (У тридцятиліття його загину) / А. Гладилевич // Визвольний шлях (Лондон). – 1979. – Кн. 5. – С. 556 – 565.
7. Гладилевич А. Михайло Смола (1912 – 1934) / А. Гладилевич // Дрогобиччина – земля Івана Франка. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1973. – Т. 1. – С. 747 – 750.
8. Гладилевич А. Олекса Гасин : (спогад) / А. Гладилевич // Визвольний шлях (Лондон). – 1980. – Кн. 7 – 8. – С. 825 – 830.

9. Демидов С.Ю. Історіографія історії Української Повстанської Армії : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / С.Ю. Демидов. – Л., 2004. – 17 с.

10. Дем'ян Г. Степан Бандера та його родина в народних піснях, переказах та спогадах / Г. Дем'ян. – Львів : [б. в.], 2006. – 567 с.

11. Дмитрів М. Слідами думок П. Полтави. З приводу появи збірника його підпільних писань / М. Дмитрів // Український самостійник. – 1960. – № 4. – С. 3 – 10.

12. Євген Коновалець. – Париж : Б. в., 1938. – 110 с.

13. Життя Степана Бандери. Збірник статей і документів / [зібрав і зредагував Леонід Полтава]. – Нью-Йорк : Асоціація Діячів Української Культури, [б. р.]. – 65 с.

14. Збірка документів та матеріалів про вбивство Степана Бандери 1909 – 1959 / [ред. П. Гой, Б. Стебельський, Р. Саноцька]. – Торонто – Нью-Йорк – Мюнхен – Лондон – Мельборн : Світовий Український Визвольний Фронт, 1989. – 80 с.

15. Кальба М. Дружини Українських Націоналістів / М. Кальба. – Детройт : Видання Дружин Українських Націоналістів (ДУН), 1992. – 143 с.

16. Кедрин-Рудницький І. Видатна індивідуальність / І. Кедрин-Рудницький // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен : Видання фундації імені Євгена Коновальця. – 1974. – С. 341 – 355.

17. Киричук Ю. Історіографія Української повстанської армії / Ю. Киричук // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Спецвипуск. – Дрогобич, 2002. – С. 92 – 109.

18. Климишин М. В поході до волі. Спомини. Т. 1 / М. Климишин. – Торонто : Видання Ліги Визволення України, 1975. – 429 с.

19. Книш З. Горюнок / З. Книш. – Торонто : Срібна Сурма, 1973. – 532 с.

20. Козак І. Наступальність нашої боротьби (У 15-річчя смерті сл. п. П. Полтави) / І. Козак // Український самостійник. – 1967. – Ч. 1. – С. 5 – 8.

21. Коссак, Охримович, Тураш. – Торонто : Ліга Визволення України, 1968. – 191 с.

22. Кравців Б. Людина і вояк / Б. Кравців. – На чужині (Нью-Йорк) : Видання Головної Управи ООЧС України, 1952. – 30 с.

23. Кутько Я. Пекельна машина в Роттердамі: Історія убивства полк. Євгена Коновальця на основі тогочасних матеріалів та сучасних свідчень / Я. Кутько. – Нью-Йорк – Детройт – Скрантон : З друкарні «Народної Волі» – органу Українського Робітничого Союзу, 1952 – 1953. – Ч. 1. – 1952. – 64 с. ; Ч. 2. – 1953. – 48 с. ; Ч. 3. – 1953. – 48 с.

24. Марітчак О. Процес проти Біласа й Данилишина / О. Марітчак // Детройтські вісті (Торонто). – 1967. – 28 січня.

25. Мартинець В. Українське підпілля. Від УВО до ОУН. Спогади й матеріали до передісторії та історії українського організованого націоналізму / В. Мартинець. – Вінніпег : Видання ПУН, 1949. – LXXVI. – 349 с.

26. Мірчук П. Євген Коновалець (у 20-річчя смерті) / П. Мірчук. – Торонто : Видавнича спілка «Гомін України», 1958. – 107 с.

27. Мірчук П. Роман Шухевич (Ген. Тарас Чупринка). Командир армії безсмертних / П. Мірчук. – Нью-Йорк – Торонто – Лондон : Товариство кол. Вояків УПА в ЗСА, Канаді і Європі, 1970. – 269 с.

28. Мірчук П. Степан Бандера – символ революційної безкомпромісовости / П. Мірчук. – Нью-Йорк – Торонто : Організація Оборони Чотирьох Свобід України; Ліга Визволення України, 1961. – 143 с.

29. Московські вбивці Бандери перед судом : збірка матеріалів / за редакцією Данила Чайковського. – Мюнхен : Українське видавництво, 1965. – 695 с.

30. Непогасний огонь віри : збірник на пошану полковника Андрія Мельника – Голови Проводу Українських Націоналістів. – Париж : Націоналістичне видавництво в Європі, 1974. – 763 с.

31. Олесь О. [Кандиба О.] Євген Коновалець. Нарис про життя, чин і смерть великого українського патріота / О. Олесь. – На чужині, 1948. – 31 с.

32. Онацький Є. Шляхом на Роттердам / Є. Онацький. – Буенос-Айрес : Вид-во Юліана Середяка, 1983. – 184 с.

33. Організація Українських Націоналістів. 1929 – 1954 : збірник статей у 25-ліття ОУН. – На чужині, 1955. – 447 с.

34. Полтава П. Збірник підпільних писань / П. Полтава. – Мюнхен : Вид-во «Український Самостійник», 1959. – 302 с.

35. Потічний П. Політична думка українського підпілля 1943 – 1951 рр. / П. Потічний // Зустрічі. – 1991. – № 2. – С. 80 – 88.

36. Прокоп М. Роман Шухевич-Чупринка й ОУН і УПА в 1943 – 44 роках / М. Прокоп // Сучасність. – 1976. – Ч. 1. – С. 64 – 75.

37. Самчук У. На білому коні. Спомини і враження / У. Самчук. – Вінніпег : Видання Товариства «Волинь», 1972. – 251 с.

38. Содоль П. Українська Повстанча армія 1943 – 1949 : довідник другий / П. Содоль. – Нью-Йорк : [б. в.], 1995. – 295 с.

39. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943 – [19]49 : довідник / П. Содоль. – Нью-Йорк : [б. в.], 1994. – 199 с.

References

1. Bilas i Danylyshyn / opratsiuvav Danylo Chaikovskiy. – Niu-York : Vyd-vo Orhanizatsii Oborony Chotyrokhs Svobod Ukrainy, 1969. – 276 s.
2. Borodach V. Sotnyk Yuliiian Holovinskiy / V. Borodach // Almanakh «Homonu Ukrainy». – Toronto, 1984. – S. 57 – 63.
3. Vaskovych H. Zhyttia i diialnist Stepana Bandery / H. Vaskovych // Ukrainska korespondentsiia (Miunkhen). – 1964. – Ch. 8. – S. 3 – 7.
4. Vaskovych H. Roman Shukhevych – providnyk povstanskykh viin / H. Vaskovych // Heneral Roman Shukhevych (Dvi dopovidi). – B. m. : Vydannia ZCh OUN, 1966. – S. 63 – 94.
5. Vakhula M.Ye. Roman Shukhevych – viiskovyi i politychnyi diiach Ukrainy : avtoref. dys. ... kand. istor. nauk : 07.00.01 / M.Ye. Vakhula. – Lviv, 2010. – S. 4 – 6.
6. Hladylovych A. Volodymyr Tymchii-Lopatynskiy (U trydtsiatylittia yoho zahynu) / A. Hladylovych // Vyzvolnyi shliakh (London). – 1979. – Kn. 5. – S. 556 – 565.
7. Hladylovych A. Mykhailo Smola (1912 – 1934) / A. Hladylovych // Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka. – Niu-York – Paryzh – Sydnei – Toronto, 1973. – T. 1. – S. 747 – 750.
8. Hladylovych A. Oleksa Hasyn : (spohad) / A. Hladylovych // Vyzvolnyi shliakh (London). – 1980. – Kn. 7 – 8. – S. 825 – 830.
9. Demydov S.Yu. Istoriohrafiiia istorii Ukrainskoi Povstanskoii Armii : avtoref. dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.06 / S.Yu. Demydov. – L., 2004. – 17 s.
10. Demian H. Stepan Bandera ta yoho rodyna v narodnykh pisniakh, perekazakh ta spohadakh / H. Demian. – Lviv : [b. v.], 2006. – 567 s.
11. Dmytriv M. Slidamy dumok P. Poltavy. Z pryvodu poiavy zbirnyka yoho pidpilnykh pysan / M. Dmytriv // Ukrainskyi samostiinyk. – 1960. – № 4. – S. 3 – 10.
12. Yevhen Konovalets. – Paryzh : B. v., 1938. – 110 s.
13. Zhyttia Stepana Bandery. Zbirnyk statei i dokumentiv / [zibrav i zredahuvav Leonid Poltava]. – Niu-York : Asotsiatsiia Diiachiv Ukrainskoi Kultury, [b. r.]. – 65 s.
14. Zbirka dokumentiv ta materiialiv pro vbyvstvo Stepana Bandery 1909 – 1959 / [red. P. Goi, B. Stebelskyi, R. Sanotska]. – Toronto – Niu-York – Miunkhen – London – Melborn : Svitovyi Ukrainskyi Vyzvolnyi Front, 1989. – 80 s.
15. Kalba M. Druzhyny Ukrainskykh Natsionalistiv / M. Kalba. – Detroit : Vydannia Druzhyn Ukrainskykh Natsionalistiv (DUN), 1992. – 143 s.

16. Kedryn-Rudnytskyi I. Vydatna indyvidualnist / I. Kedryn-Rudnytskyi // Yevhen Konovalets ta yoho doba. – Miunkhen : Vydannia fundatsii imeni Yevhena Konovaltsia. – 1974. – S. 341 – 355.

17. Kyrychuk Yu. Istoriohrafia Ukrainskoi povstanskoï armii / Yu. Kyrychuk // Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk. Spetsvypusk. – Drohobych, 2002. – S. 92 – 109.

18. Klymyshyn M. V pokhodi do voli. Spomyny. T. 1 / M. Klymyshyn. – Toronto : Vydannia Lihy Vyzvolennia Ukrainy, 1975. – 429 s.

19. Knysh Z. Horodok / Z. Knysh. – Toronto : Sribna Surma, 1973. – 532 s.

20. Kozak I. Nastupalnist nashoi borotby (U 15-richchia smerty sl. p. P. Poltavu) / I. Kozak // Ukrain'skyi samostiinyk. – 1967. – Ch. 1. – S. 5 – 8.

21. Kossak, Okhrymovych, Turash. – Toronto : Liha Vyzvolennia Ukrainy, 1968. – 191 s.

22. Kravtsiv B. Liudyna i voiak / B. Kravtsiv. – Na chuzhyni (Niu-York) : Vydannia Holovnoi Upravy OOChS Ukrainy, 1952. – 30 s.

23. Kutko Ya. Pekelna mashyna v Rotterdami: Istorii ubyvstva polk. Yevhena Konovaltsia na osnovi tohochasnykh materialiv ta suchasnykh svidchen / Ya. Kutko. – Niu-York – Detroit – Skrenton : Z drukarni «Narodnoi Voli» – orhanu Ukrain'skoho Robitnychoho Soiuzu, 1952 – 1953. – Ch. 1. – 1952. – 64 s. ; Ch. 2. – 1953. – 48 s. ; Ch. 3. – 1953. – 48 s.

24. Maritchak O. Protses proty Bilasa y Danylyshyna / O. Maritchak // Detroit'ski visti (Toronto). – 1967. – 28 sichnia.

25. Martynets V. Ukrain'ske pidpillia. Vid UVO do OUN. Spohady y materialy do peredistorii ta istorii ukrain'skoho orhanizovanoho natsionalizmu / V. Martynets. – Vinnipeh : Vydannia PUN, 1949. – LXXVI, 349 s.

26. Mirchuk P. Yevhen Konovalets (u 20-richchia smerty) / P. Mirchuk. – Toronto : Vydavnycha spilka «Homin Ukrainy», 1958. – 107 s.

27. Mirchuk P. Roman Shukhevych (Gen. Taras Chuprynka). Komandyr armii bezsmertnykh / P. Mirchuk. – Niu-York – Toronto – London : Tovarystvo kol. Voiakiv UPA v ZSA, Kanadi i Yevropi, 1970. – 269 s.

28. Mirchuk P. Stepan Bandera – symvol revoliutsiinoi bezkompromisovosty / P. Mirchuk. – Niu-York – Toronto : Orhanizatsiia Oborony Chotyrok Svobid Ukrainy; Liha Vyzvolennia Ukrainy, 1961. – 143 s.

29. Moskovski vbyvt'si Bandery pered sudom : zbirka materialiv / za redaktsiieiu Danyla Chaikovskoho. – Miunkhen : Ukrain'ske vydavnytstvo, 1965. – 695 s.

30. Nepohasnyi ohon viry : zbirnyk na poshanu polkovnyka Andriia Melnyka – Holovy Provodu Ukrain'skykh Natsionalistiv. – Paryzh : Natsionalistychne vydavnytstvo v Yevropi, 1974. – 763 s.

31. Oles O. [Kandyba O.] Yevhen Konovalets. Narys pro zhyttia, chyn i smert velykoho ukrainskoho patriota / O. Oles. – Na chuzhyni, 1948. – 31 s.
32. Onatskyi Ye. Shliakhom na Rotterdam / Ye. Onatskyi. – Buenos-Aires : Vyd-vo Yuliana Serediaka, 1983. – 184 s.
33. Orhanizatsiia Ukrainskykh Natsionalistiv. 1929 – 1954 : zbirnyk statei u 25-littia OUN. – Na chuzhyni, 1955. – 447 s.
34. Poltava P. Zbirnyk pidpilnykh pysan / P. Poltava. – Miunkhen : Vyd-vo «Ukrainskyi Samostiinyk», 1959. – 302 s.
35. Potichnyi P. Politychna dumka ukrainskoho pidpillia 1943 – 1951 rr. / P. Potichnyi // Zustrichi. – 1991. – № 2. – S. 80 – 88.
36. Prokop M. Roman Shukhevych-Chuprynka u OUN i UPA v 1943 – 44 rokakh / M. Prokop // Suchasnist. – 1976. – Ch. 1. – S. 64 – 75.
37. Samchuk U. Na bilomu koni. Spomyny i vrazhennia / U. Samchuk. – Vinnipeh : Vydannia Tovarystva «Volyn», 1972. – 251 s.
38. Sodol P. Ukrainska Povstancha armiiia 1943 – 1949 : dovidnyk druhyi / P. Sodol. – Niu-York : [b. v.], 1995. – 295 s.
39. Sodol P. Ukrainska Povstancha Armiiia. 1943 – [19]49 : dovidnyk / P. Sodol. – Niu-York : [b. v.], 1994. – 199 s.

Фугала Василий. Украинское освободительное движение 1920 – 1950-х гг. сквозь призму украинской зарубежной биографистики. В статье проанализирована разножанровая историко-биографическая литература, созданная представителями украинской диаспоры и посвященная украинскому освободительному движению 20 – 50-х гг. XX в. Предметом освещения стали в основном персоналогические исследования, обращено внимание на справочные издания и труды общего характера, содержащие биографический материал. Автор подвел итог поисковой работы украинских зарубежных историков, очертил круг недостаточно изученных вопросов и перспективные направления дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: украинская зарубежная историография, украинское освободительное движение, исторический персонаж, биоисториография, просопографический источник.

Futala Vasyl. Ukrainian Liberation Movement of 1920s – 1950s in the light of Ukrainian biography studies abroad. The article analyzes the historical and biographical literature of various genres written by the Ukrainian diaspora and dedicated to the Ukrainian liberation movement of the 1920s – 1950s. The subject of investigation is, basically, biographical studies, much attention is paid to the reference books and general works, containing biographical material. The author sums up the research of Ukrainian historians abroad, outlines the range of insufficiently studied issues and promising areas of further research.

Key words: Ukrainian historiography abroad, Ukrainian liberation movement, historical character, biographical historiography, prosopografic source.